

Anca CEAUȘESCU

Simona LAZĂR

**HABITATUL DIN CÂMPIA OLTENIEI
DIN PREISTORIE PÂNĂ
LA ÎNCEPUTUL EPOCII CONTEMPORANE**

Anca CEAUȘESCU

Simona LAZĂR

**HABITATUL DIN CÂMPIA OLTENIEI
DIN PREISTORIE PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL
EPOCII CONTEMPORANE**

**Editura UNIVERSITARIA
Craiova, 2013**

**Editura PROUNIVERSITARIA
București, 2013**

Referenți științifici:

Acad. prof. univ. dr. Alexandru Vulpe

Prof univ. dr. Cezar Avram

Copyright © 2013 Editura Universitaria

Copyright © 2013 Editura Pro Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria
și Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CEAUȘESCU, ANCA

**Habitatul din Câmpia Olteniei din preistorie până la
începutul epocii contemporane / Anca Ceașescu, Simona
Lazăr. - Craiova : Universitaria ; București : Pro Universitaria,
2013**

ISBN 978-606-14-0787-3

ISBN 978-606-647-873-1

I. Lazăr, Simona

911.373(498 Câmpia Oltenia)

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrarea de față își propune să analizeze complexa problematică a habitatului din Câmpia Olteniei din perspectiva cercetărilor geografice, istorice și de antropologie culturală. Atenția noastră s-a îndreptat asupra sectorului cuprins între Dunăre și Jiu, partea estică a câmpiei, cuprinsă între Jiu și Olt, urmând să facă obiectul unui studiu viitor.

Primul pas în această abordare interdisciplinară a fost făcut odată cu precizarea poziției geografice, a limitelor și a suprafeței câmpiei. Se pune accent nu doar pe delimitarea zonei de studiu, dar și pe analiza particularităților cadrului natural, ca premise ale dezvoltării umane. În acest context, se face o analiză a reliefului, a condițiilor climatice, a elementelor de hidrografie și a modificărilor petrecute, în timp, la nivelul învelișului biopedogeografic, toate contribuind la definirea caracteristicilor umane și economice ale câmpiei.

Trebuie subliniat, în acest context, că lunca Dunării și terasele inferioare au fost intens locuite de-a lungul timpului, din neolitic până în epoca medievală. Siturile arheologice descoperite în Câmpia Olteniei, atât așezările și locuințele, cât și necropolele, fragmentele ceramice, uneltele, armele, podoabele, monedele etc., toate vin în sprijinul afirmației de mai sus.

În lucrarea de față încercăm să realizăm o incursiune în trecutul îndepărtat, deseori pierdut în negura vremurilor. Se aduc în atenția cititorului, spre exemplu, informații cu privire la comunitățile umane aflate în pragul neolitizării, care în mileniul al VI-lea a. Chr. își întemeiau primele așezări în vestul Câmpiei Olteniei, pe malul Dunării, la Schela Cladovei. Prezentarea principalelor descoperiri arheologice, începând din preistorie până în epoca medievală, este continuată cu surprinderea momentelor cele mai importante care vizează înființarea așezărilor și dezvoltarea lor. În zilele noastre, locurile unde localnicii au observat existența urmelor unor așezări din vechime au fost denumite de aceștia *șiliști*, iar așezările fortificate cu șanțuri și uneori cu valuri de pământ, *cetățui*, *grădiști* sau *horodiști*.

Este surprinzător pentru un cercetător să constate că anumite tradiții vechi de sute de ani, practici religioase (unele se sorginte păgână dar asimilate de creștinism) sau obiceiuri de decorare a diferitelor elemente de arhitectură (uși, ferestre, prispă etc.) persistă în comunitățile rurale și astăzi.

În viziunea societăților tradiționale crearea unei așezări, dispunerea spațială a locuințelor, a locurilor publice și a zonelor de cult din interiorul așezării, nu este un fapt întâmplător ci „o alegere existențială”. Spațiul, în calitatea sa de coordonată fundamentală a existenței umane, este un loc concret, viu, cu anumite însușiri, ceea ce îi creează o individualitate și care îl face oportun desfășurării vieții comunităților umane. El este consacrat prin diferite ritualuri de întemeiere, iar în structura locuinței (înțeleasă ca element al spațiului locuit) este cuprins întregul simbolism cosmic, de la *axis mundi*, la prima piatră de temelie (înainte de depunerea căreia se practicaau sacrificii).

În acest context elementele de arhitectură și decor devin parte a unui sistem de simboluri ale căror rădăcini mitice se pierd în istorie. O analizare succintă a lor și o încercare de decodificare este realizată în încheierea ultimului capitol.

Lucrarea reprezintă o sinteză a preocupărilor noastre în domeniile geografiei, arheologiei, istoriei și etnologiei pentru un spațiu fizico-geografic aparent restrâns. Elaborarea unei astfel de cercetări și întocmirea lucrării de față constituia o necesitate din punct de vedere științific deoarece pentru Câmpia Olteniei dintre Dunăre și Jiu nu a fost realizat, până în prezent, un astfel de studiu.

AUTORII

CAPITOLUL I

CONSIDERAȚII GENERALE

1. Așezarea geografică

Regiunea geografică de care ne ocupăm în acest studiu se află situată în sud-vestul țării, ocupând partea vestică și centrală a Câmpiei Olteniei, parte integrantă, la rândul său, marii unități geografice a Câmpiei Române (Harta nr.1). Sectorul analizat se desfășoară între 43°47' și 44°30' latitudine nordică și 22°30' și 24°04' longitudine estică.

Ansamblul particularităților specifice câmpiei oltene este dat de cadrul înconjurător mai înalt, dar, mai ales, de acțiunea de eroziune și acumulare a Dunării în timpul Cuaternarului. Depozitele pliocene ale câmpiei lacustre levantine au fost „roase” de marele fluviu, imprimând Câmpiei Olteniei un caracter de culoar sau de depresiune largă, care desparte Podișul Getic de Podișul Prebalcanic.

Nota specifică a câmpiei analizate este dată de permanența genetică a Dunării, în strânsă legătură cu care s-a desfășurat și acțiunea morfogenetică a rețelei hidrografice, rezultând astfel un vast relief de acumulare fluviatilă. 90 % din relieful acestui sector de câmpie este reprezentant prin terase fluviatile, etajate la înălțimi ce coboară de la nord către sud, și prin luncile râurilor care îl străbat. Relieful depozitelor leosoide, relieful de dune, meandrele adâncite ale Dunării, schimbarea direcției inițiale a cursurilor de apă sunt elemente ce completează relieful unității studiate.

În cadrul Câmpiei Olteniei, sectorul dintre Dunăre și Jiu reprezintă o subunitate cu caracteristici proprii, complexă ca morfologie și morfogeneză, fiind delimitată la vest, sud și est de elemente hidrografice.

Limita de vest este dată de fluviul Dunărea, și se desfășoară pe o lungime de 127 km, începând din dreptul localității Vrancea, în nord, până în punctul Arcearului, în sud.

Limita de sud, determinată, de asemenea, de Dunăre, se desfășoară din punctul Arcearului, în vest, până la confluența fluviului cu Jiul (ostrovul Copanița), în est. Are o lungime de 83 km.

Limita de est este dată de Valea Jiului, având o desfășurare pe direcția nord-sud, între localitatea Podari și vărsarea Jiului în Dunăre. Lungimea totală a limitei este de 75,6 km.

Limita de nord, față de Piemontul Getic, se desfășoară între localitățile Vrancea, în vest, și Podari, în est, pe o lungime de cca 143 km. Această limită este complexă, ca urmare a faptului că cele două unități morfologice vecine sunt strâns legate între ele. Prin urmare, în cadrul ei se disting mai multe sectoare cu caracteristici diferite:

a) în sectorul Vrancea – Drincea limita are o desfășurare nord-vest – sud-est și cuprinde subsectorul hidrografic al fluviului Dunărea (Vrancea – Batoți) și subsectorul morfologic cu Dealul Alion, Dealul Stârminei și Dealul La Bălțeanu. Între Corlățel – Valea Anilor și între Ștircovița-sud Drincea apare vizibil caracterul de cuestă-limită.

b) în sectorul Drincea – Caraula limita se desfășoară pe direcția nord-vest – sud-est și este dată de un vechi abrupt de eroziune al Dunării. Diferența de altitudine între colinele joase ale Podișului Getic și câmpie este destul de mare: Drincea (101 m), Opișor (102 m), Castrele Traiane (69 m), Plenița (50 m).

c) în sectorul Caraula – Radovan limita are o direcție vest-est, având un caracter influențat de condițiile morfologice ale reliefului. Suprafața înaltă a Piemontului Getic este foarte bine remarcată în relief pe partea stângă a șoselei Izvoare – Giubega – Perișor, și, în continuare, până la Radovan, limita se poate urmări pe stânga șoselei Perișor – Radovan.

d) în sectorul Radovan – Podari elemental de bază al limitei este cel stratigrafic. Limita se poate urmări pe o linie convențională începând de la Radovan, trecând prin gara Sălcuța – Calopăr – Dealul Bucovicioru – Podari.

Între limitele sale, teritoriul studiat cuprinde o suprafață de 4.740 kmp și reprezintă aproximativ 62% din suprafața Câmpiei Olteniei. Din punct de vedere teritorial-administrativ, în perimetrul său se desfășoară sectoarele sudice ale județelor Dolj și Mehedinți (Harta nr. 2).

Sub aspectul locuirii, mai mult de 2/3 din populație este concentrată în sate și numai 1/3 în localități urbane. Rețeaua de așezări cuprinde două municipii (Băilești, Calafat), două orașe (Segarcea, Vânu Mare) și 133 de sate¹, care aparțin de 62 de comune dintre care 42 în județul Dolj și 20 în județul Mehedinți (Anexa nr. 1, Anexa nr. 2). De fapt, comunele se întind mai mult sau mai puțin în afara spațiului analizat,

¹ Fără satele aparținătoare municipiilor Băilești (satul Balasan) și Calafat (Basarabi, Ciupercenii Vechi, Golenți) și orașului Vânu Mare (Bucura, N. Bălcescu, Traian).

având în componență 142 de sate, ceea ce înseamnă că 92,9 % dintre sate sunt în Câmpia Olteniei dintre Dunăre și Jiu.

Sub aspect demografic, în anul 2002, în spațiul analizat de noi erau 264.882 locuitori (Anexa nr. 3).

2. Caracteristici de ansamblu ale reliefului

Câmpia Olteniei este rezultatul dezvoltării în timp geologic, cunoscând două mari faze: 1. faza precuaternară, care ține de la formarea Depresiunii Getice până la sfârșitul Pliocenului și corespunde procesului de subsidență marină și lacustră; 2. Faza cuaternară, cea mai importantă în formarea reliefului câmpiei, care se desfășoară de la sfârșitul Levantinului până în prezent, timp în care întreaga Depresiune Getică devine uscat.

Depresiunea de scufundare dintre Carpați și Balcani este alcătuită din fundamentul a două unități ge structurale: Depresiunea Getică, în partea dinspre Carpați, și Platforma Moesică, în partea dinspre Balcani, separate, în fundament, de o falie ce ar corespunde unei linii ce trece aprox. prin dreptul localităților Filiași și Melinești². Unitatea luată în studiu se suprapune Platformei Moesice, peste al cărui soclu rigid și eterogen, alcătuit din șisturi cristaline foarte vechi (proterozoice și paleozoice), se află o cuvertură sedimentară foarte groasă. În cadrul acesteia se disting mai multe cicluri de sedimentare care, deși nu condiționează direct relieful câmpiei, au importanță în ceea ce privește reflexul anumitor componente structurale în evoluția locală a acestei unități geografice³. Din studiile geologice efectuate în acest teritoriu rezultă că formațiunile sedimentare au o proveniență predominant carpatică, fapt demonstrat de înclinarea acestora, în special a celor neozoice, dinspre nord – nord-vest către sud – sud-est, precum și de compoziția lor mineralogică.

Acumularea depozitelor piemontane de la sud de Carpați a determinat retragerea spre est a lacului ce ocupa această regiune. Colmatarea, făcută atât dinspre Carpați cât și dinspre Balcani, s-a realizat

² Ion Ionescu Argetoia, *Pliocenul în Oltenia*, în „Analele Institutului Geologic Român”, tom VIII, 1914; ***, *Dolj. Monografie*, București, Editura Sport – Turism, 1981, p. 12-13.

³ Nicolae Popescu, *Relieful*, în *Geografia României*, vol. V: *Câmpia Română, Dunărea, Podișul Dobrogei, Litoralul românesc al Mării Negre și Platforma Continentală* (coordonatori: Grigore Posea, Octavia Bogdan, Ion Zăvoianu), București, Editura Academiei Române, 2005, p. 143-144.

treptat trecându-se, inițial, printr-o fază în care regiunea era acoperită de bălți, iar apoi, la sfârșitul Levantinului, când s-a încheiat procesul de sedimentare, întreaga regiune a devenit uscat.

Ca unitate structurală, regiunea studiată s-a format în perioada cuaternară, când întreaga câmpie intră sub acțiunea de modelare a agenților externi. În această fază ia naștere rețeaua hidrografică, care constituie agentul morfogenetic cel mai important în formarea reliefului acumulativ și de terase. Sub acțiunea vânturilor și a celorlalte procese de denudație se formează treptat stratul de loess și depozite loessoide. După G. Murgoci, loessul este rezultatul procesului de remaniere a aluviunilor Dunării și a celorlalte râuri din câmpie de către factorii eolieni⁴. Grosimea depozitelor loessoide, indicată de profilele geologice efectuate în zonă, este de 7-8 m la Cetate și Basarabi, 8 m la Calafat și 4-5 m la Galicea Mare. Peste loess, acțiunea eoliană a transportat nisipuri aluvionare, dând naștere reliefului de dune.

La formarea reliefului actual o contribuție însemnată a avut-o coborârea de ansamblu, neuniformă, spre nord, a fundamentului moesic, dar, în mod special, deformările acestuia și ale formațiunilor care îl acoperă⁵. În sectorul Calafat – Rast, cercetările geofizice au pus în evidență o ușoară tendință de lăsare, iar în spațiul dintre Jiu și Olt o tendință de bombare, ambele cu influență directă asupra trăsăturilor actuale ale reliefului. Aria cu manifestare negativă dintre Calafat și Rast a determinat extinderea luncii Dunării în acest sector, reducea pantei de scurgere și, drept urmare, depunerea de aluviuni cu formarea de ostroave și grinduri. În schimb, tendința de ridicare de pe interfluviul dintre Jiu și Olt a provocat, în primul rând, reducerea numărului teraselor Dunării (din cauza micșorării spațiului de divagare și împrăștiere a aluviunilor) cât și adâncirea albiei, prin accelerarea eroziunii.

În localizarea așezărilor umane, *relieful* a fost elementul principal (element suport). Omul, în lupta sa continuă pentru cucerirea și popularea spațiului geografic a ales pentru așezări acele puncte ale reliefului propice pentru locuințe și activități umane. În general au fost preferate *văile* și zonele de contact direct, în cadrul cărora interacțiunea dintre factorii fizico-geografici și cei social-istorici au creat condiții prielnice vieții. Așa cum nota I. Băcănarul într-un studiu publicat în anul 1971: „Valea constituie astăzi, ca și în trecut de altfel, domeniul de expansiune

⁴ Murgoci G., *Câmpia Română și Balta Dunării*, în „G.M. Murgoci. Opere alese”, București, Editura Academiei R.S.R., 1957, p.143.

⁵ L. Badea, Alexandra Ghenovici, *Județul Dolj*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974, p. 15.

teritorială și de afirmare economică pentru marea majoritate a așezărilor rurale”⁶.

Aspectul general al câmpiei oltene dintre Dunăre și Jiu este acela al unei suprafețe netede, care coboară în trepte de la nord la sud, cu denivelări din ce în ce mai reduse în această direcție (Harta nr. 3). Aproape în exclusivitate este o creație a Dunării, constituindu-se, de fapt, în cea mai tipică câmpie dunăreană din tot cuprinsul Câmpiei Române. Acțiunea fluviului din trecut, în legătură cu care s-a desfășurat și acțiunea morfogenetică a întregii rețele hidrografice din zonă, a determinat un relief de eroziune și acumulare fluviatilă.

Altitudinile reliefului sunt cuprinse între 180-200 m și 25-35 m. Cea mai mare altitudine absolută se întâlnește în marginea nordică a câmpiei, unde ajunge la 200 m (la vest de Plenița), iar cea mai joasă altitudine absolută la nivelul luncii Dunării, în zona de confluență a Jiului, respectiv 24,1 m.

Suprafețele înclinate au o pondere redusă, porțiuni mari ale câmpiei având panta aproape nulă (0-1°). Versanții cu înclinări mari și foarte mari (10-25°) ocupă un areal restrâns și se prezintă sub forma unor aliniamente înguste în lungul Dunării și pe dreapta Jiului, unde corespund frunților de terasă, sau conturează versanții văilor torențiale. Cea mai mare răspândire o au, însă, suprafețele slab înclinate, cu pante de 2-5°, întâlnite, mai ales, spre obârșia văilor torențiale sau pe versanții estompați ai râurilor Desnățui, Drincea și pâraurilor Sărăceaua și Baboia.

Dominarea depozitelor de mare permeabilitate și a celor eoliene, precipitațiile reduse, dar, în primul rând, lipsa unei rețele hidrografice bogate, au determinat o *fragmentare orizontală* a reliefului redusă (în medie 0,3 km/kmp). Valorile acesteia sunt mai mici față de zona piemontană din nord și mai mari decât ale unităților din est. În partea de nord a câmpiei, în zona de contact cu unitățile mai înalte, fragmentarea orizontală este mai ridicată, ca de altfel și la trecerile de nivel dintre terase (peste 0,5 km/kmp). Valorile sunt mai reduse în sud (1-2 km/kmp), unde principalele denivelări sunt generate de existența dunelor.

În același timp, analiza *energiei reliefului* ne oferă un bogat material care individualizează unitatea studiată față de cele înconjurătoare. În cea mai mare parte a teritoriului, energia reliefului are valori reduse. Astfel, pe terasele mijlocii aceasta este cuprinsă între 5 și 10 m, iar în lunca și pe terasa joasă a Dunării, are valori de 5-10 m și sub

⁶ I. Băcănar, *Forme de adaptare a vetrei satelor la mediul geografic în Subcarpații și piemonturile dintre Olt și Dâmbovița, analizate prin prisma sistematizărilor*, în SCGGG, tom 18, București, 1971, p. 48.